Ankara Üniversitesi
Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

SORULARLA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZYILLIK DIŞ POLİTİKA SÜRECİ

Hülya TOKER

Ankara – 2023

CUMHURİYETİN 100. YILI ANISINA

T.C.
Ankara Üniversitesi
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü

SORULARLA

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZ YILLIK DIŞ POLİTİKA SÜRECİ

Hülya TOKER

Ankara – 2023

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 834
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları No: 75

ISBN:978-605-136-739-2

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
İncitaşı Sokak No: 10
06510 Beşevler/ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 65

İçindekiler

SUNUŞ ..... **XI**

ÖNSÖZ ..... **XIII**

YAZARIN NOTU ..... **XV**

Birinci Bölüm

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

(1923-1938)

- Atatürk Dönemi yönetim kadrosu kimlerden oluşuyordu? 3
- Lozan Konferansı nasıl ve ne zaman başladı? 3
- Konferansa hangi devletler neden katıldı? 3
- Konferansta Türkiye'yi kimler temsil etti? 4
- Lozan Konferansı'nda hangi konular görüşüldü? 4
- Lozan Konferansı neden kesintiye uğradı? 5
- Lozan Konferansı'nın ikinci dönemi ne zaman başladı ve nasıl bir ilerleme kaydedildi? 5
- Lozan Barış Antlaşması'nda hangi konular çözüme kavuşturuldu? 5
- Lozan Barış Antlaşması'nın dış politika açısından önemi nedir? 6
- Musul Meselesi, Türk-İngiliz ilişkilerini nasıl etkiledi? 7
- 1934 yılı sonrası dünyada meydana gelen olaylar Türk-İngiliz ilişkilerini nasıl etkiledi? 9
- Türkiye- Sovyetler Birliği Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması neden ve ne zaman yapıldı? 10
- Türkiye-Sovyetler Birliği Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasının içeriği ve önemi nedir? 11
- Milletler Cemiyetine giriş süreci Türk-Sovyet ilişkilerini nasıl etkiledi? 12
- Benito Mussolini'nin iktidara gelmesi Türk-İtalyan ilişkilerini nasıl etkiledi? 12

- İtalya ile ilişkiler ne zaman düzelmeye başladı? 13
- Türk-İtalyan Tarafsızlık, Uzlaşma ve Adli Tesviye Antlaşması hangi maddelerden oluşuyordu? 13
- Anadolu Kıyısı ile Meis Adası Arasında Karasularının Sınırlandırılması ve Bodrum Karşısındaki Kara Adanın Egemenliği ile ilgili Antlaşma Türk-İtalyan ilişkilerini nasıl etkiledi? 14
- 1930 sonrası Türk-İtalyan ilişkileri neden gerilmeye başladı? 14
- Dört Güç Paktı nedir? 14
- Mütecavizin Tarifi Projesi nedir? 15
- 1933 yılı sonrası İtalya'nın revizyonist politikaları Türkiye'yi nasıl etkiledi? 15
- 1937 yılı ilk yarısında Türkiye ile İtalya arasındaki ilişkilerde neden bir yumuşama görüldü? 16
- 1937 yılı ikinci yarısında Türkiye ile İtalya arasındaki ilişkiler neden yeniden gerildi? 17
- Türkiye-Suriye sınırı konusu Türk-Fransız ilişkilerini nasıl etkiledi? 17
- Osmanlı borçları meselesi Türk-Fransız ilişkilerini nasıl etkiledi? 18
- Yabancı okullar meselesi Türk-Fransız ilişkilerini nasıl etkiledi? 18
- Adana-Mersin Demiryolu sorunu Türk-Fransız ilişkilerini nasıl etkiledi? 19
- Bozkurt-Lotus Davası Türk-Fransız ilişkilerini nasıl etkiledi? 19
- Lozan sonrası Türk-Alman ilişkileri nasıl bir gelişme gösterdi? 20
- Türk-Alman ticari ilişkileri iki ülke siyasi ilişkilerini nasıl etkiledi? 20
- Türkiye'deki Amerikan okulları Türk-Amerikan ilişkilerini nasıl etkiledi? 22
- Türkiye-ABD ticari ilişkilerinde neler yaşandı? 22
- Arap ülkeleri ile ilişkilerde neler yaşandı? 23

- Mübadele meselesi Türk-Yunan ilişkilerini nasıl etkiledi? 24
- Patrikhane meselesi Türk-Yunan ilişkilerini nasıl etkiledi? 25
- Türkiye ile Yunanistan devlet adamlarının karşılıklı ziyaretleri sonrası hangi antlaşmalar yapıldı?..... 26
- Türkiye'nin Milletler Cemiyetine (Cemiyet-i Akvam) girişi ne zaman ve nasıl gerçekleşti?..... 26
- Türkiye'nin Balkan Paktı'na girişi nasıl ve ne zaman gerçekleşti?..... 28
- Sâdâbad Paktı ne zaman ve nasıl oluşturuldu? 32
- Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye açısından önemi nedir?..... 33
- Montrö Boğazlar Konferansı sırasında İngiltere'nin Türkiye'ye karşı tavrı nasıldı?..... 36
- Montrö Boğazlar Konferansı sırasında Almanya'nın Türkiye'ye karşı tavrı nasıldı?..... 37
- Hatay Sorunu nasıl ortaya çıktı ve nasıl çözümlendi?..... 37

İkinci Bölüm

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

(1938-1950)

- İsmet İnönü Dönemi yönetim kadrosu kimlerden oluşuyordu? 43
- Türk-İngiliz-Fransız Ortak Demecinin (12 Mayıs 1939) önemi nedir?..... 43
- Alman-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı'nın (23 Ağustos 1939) imzalanması Türkiye'yi nasıl etkiledi?..... 45
- Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında imzalan Karşılıklı Yardım Antlaşması'nın (19 Ekim 1939) önemi nedir?..... 45
- İkinci Dünya Savaşı nasıl başladı?..... 47
- Balkan Cephesi'nde savaş nasıl gelişti, Türkiye'ye etkisi ne oldu?..... 49

- Neden Türkiye'nin savaşa dâhil olması istendi?.....49
- Balkan Birliği oluşturma düşüncesi nasıl doğdu, bu süreçte Türkiye'nin rolü ne oldu?.....50
- Türkiye'ye krom meselesi üzerinden nasıl bir baskı yapıldı? 51
- Casablanca Konferansı'nda Türkiye ile ilgili hangi kararlar alındı?.....51
- Adana Görüşmelerinde Türkiye ile ilgili hangi kararlar alındı? 52
- Quebec Konferanslarında alınan kararlar Türkiye'yi nasıl etkiledi?.....54
- Moskova Konferansı'nda alınan kararlar Türkiye'yi nasıl etkiledi?.....55
- Birinci Kahire Konferansı'nda alınan kararlar Türkiye'yi nasıl etkiledi?.....55
- Tahran Konferansı'nda alınan kararlar Türkiye'yi nasıl etkiledi?..56
- İkinci Kahire Konferansı'nda alınan kararlar Türkiye'yi nasıl etkiledi?.....57
- Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu neden istifa etti?.....58
- Türkiye Almanya ile ilişkilerini neden kesti?.....58
- Yalta Konferansı'nda alınan kararlar Türkiye'yi nasıl etkiledi? 59
- Almanya nasıl teslim oldu? 61
- Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den talepleri nelerdi? 61
- San Francisco Konferansı'nın Türkiye açısından önemi nedir?.....62
- Potsdam Konferansı'nın Türkiye açısından önemi nedir?.....62
- İkinci Dünya Savaşı ne zaman sona erdi?.....64
- Sovyet tehdidi Türkiye -ABD ilişkilerini nasıl etkiledi. 64
- Truman Doktrini'nin Türkiye açısından önemi nedir?.....66
- Marshall Planı'nın Türkiye için önemi nedir?.....68

Üçüncü Bölüm

ADNAN MENDERES DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

(1950-1960)

- İkinci Dünya Savaşı sonrası Türk siyasal hayatında nasıl bir değişim oldu? 73
- Türkiye Kore Savaşı'na neden ve nasıl katıldı? 73
- NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü-North Atlantic Treaty Organization) ne zaman ve hangi amaçlarla kuruldu? 74
- Türkiye'nin NATO üyeliği nasıl gerçekleşti? 75
- Türkiye neden Batı'ya yöneldi? 76
- Demokrat Parti Dönemi Türkiye-Sovyetler Birliği ilişkilerini hangi unsurlar etkiledi? 77
- Eisenhower Doktrini nedir? 77
- Eisenhower Doktrini Türk-Sovyet ilişkilerine nasıl yansıdı? 78
- Soğuk Savaş Dönemi başında Balkanlar ve Doğu Avrupa'da Sovyet etkisi nasıl bir gelişme gösterdi? 79
- Sovyet tehdidi Türkiye'nin hangi tarafa yönelmesine sebep oldu? 79
- Türkiye'nin Batı yanlısı politikası Balkan ülkeleriyle ilişkilerini nasıl etkiledi? 80
- Stalin'in ölümü sonrası Türkiye'deki Sovyet tehdit algısında nasıl bir değişim yaşandı? 80
- Türkiye'nin Yugoslavya ve Yunanistan ile yaptığı Ankara Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ile Bled'de imzalanan ittifakın önemi nedir? 80
- Balkan Danışma Meclisinin Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya açısından önemi nedir? 82
- 1950'li yılların ikinci yarısından sonra Balkanlarda nasıl bir değişim yaşandı? 82
- Demokrat Parti Dönemi ABD'nin Türkiye'ye yardımları hangi alanlarda oldu? 82

- Türkiye'de ABD üsleri ne zaman kuruldu? 83
- Çevreleme Politikası (Containment Policy) Nedir? 85
- Eisenhower Dönemi Çevreleme Politikası Türkiye'ye nasıl yansıdı? 85
- Demokrat Parti Dönemi Türkiye'nin Orta Doğu Politikasını belirleyen unsurlar nelerdi? 86
- Bağdat Paktı'nın Türkiye açısından önemi nedir? 88
- Süveyş Krizi Türkiye'ye nasıl yansıdı? 91
- Suriye Krizi Türkiye'yi nasıl etkiledi? 95
- Irak'ta monarşinin yıkılması Türkiye'ye nasıl yansıdı? 99
- U-2 Krizi Türk-Sovyet ilişkilerini nasıl etkiledi? 100
- Kıbrıs Krizi ne zaman ortaya çıkıtı ve Kıbrıs Rum halkının İngiliz yönetimine karşı tepkileri hangi konularda oldu? 101
- İngiltere neden Kıbrıs konusuyla daha yakından ilgilenmeye başladı? 103
- Kıbrıs Krizi ne zaman uluslararası bir sorun haline geldi? 103
- Kıbrıs Krizi ile ilgili BM'de nasıl bir görüşme gerçekleşti? 104
- EOKA (Etniki Organosi Kipriaku Agonos) neden kuruldu? 104
- Kıbrıs Krizinin başladığı ilk yıllarda neden İngiltere ve Türkiye ortak hareket etti? 105
- Yunanistan ile Mısır Kıbrıs konusunda neden ortak hareket etti? 105
- Kıbrıs konusunda Suriye ve Sovyetler Birliği'nin tavrı ne oldu? .. 105
- Londra Konferansı ne zaman toplandı ve hangi kararları aldı? 106
- Londra Konferansı sonrası İngiltere'nin Kıbrıs konusundaki çözüm önerileri neler oldu? 106
- Lord Radcliffe tarafından Kıbrıs ile ilgili hazırlanan tasarı nedir? 107
- Taksim Tezi nedir? 107
- Macmillan Planı nedir? 108

Dördüncü Bölüm

İKİ DARBE ARASI DÖNEM TÜRK DIŞ POLİTİKASI

(1960-1980)

- 27 Mayıs 1960 Darbesi nasıl yapıldı? 111
- 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası Türk siyasal hayatında nasıl bir değişim yaşandı? 111
- Milli Birlik Komitesi Hükümetlerinin dış politika ilkeleri nelerdi? 112
- ABD 27 Mayıs Darbesini nasıl karşıladı? 113
- Sovyetler Birliği Darbeyi nasıl karşıladı, sonraki süreçte ilişkilerde nasıl bir gelişme yaşandı? 114
- 27 Mayıs Darbesi sonrası Arap ülkeleri ile ilişkiler nasıl gelişti? 115
- Darbe sonrası ilk genel seçimler ne zaman yapıldı ve hangi koalisyon hükümetleri kuruldu? 117
- Kıbrıs Cumhuriyeti nasıl ve ne zaman kuruldu? 118
- Kıbrıs Krizinde 1960 sonrası nasıl bir değişim yaşandı? 119
- 1963-1964 yıllarında Kıbrıs'ta hangi problemler yaşandı? 120
- Türkiye'nin Ada'ya çıkarma yapma düşüncesi neden oluştu ve nasıl sonuçlandı? 121
- Johnson Mektubu Türk-Amerikan ilişkilerinde nasıl bir etki yarattı? 122
- Johnson Mektubu sonrası Kıbrıs Krizinde neler yaşandı? 123
- Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi nasıl kuruldu? 124
- 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı neden ve nasıl yapıldı? 125
- İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı (14-16 Ağustos 1974) neden yapıldı? 128
- ABD'nin Kıbrıs konusundaki tavrı ne oldu? 128
- Küba Bunalımı nasıl ortaya çıktı? 131
- Küba Bunalımı Türk-Sovyet ilişkilerini nasıl etkiledi? 131

- Küba Bunalımı Türk-Amerikan ilişkilerini nasıl etkiledi? 133
- Türk-Amerikan ilişkileri neden gerildi? 133
- Haşhaş Meselesi Türkiye-ABD ilişkilerini nasıl etkiledi? 135
- Türkiye'nin NATO ile ilişkileri nasıl bir gelişme gösterdi? 137
- Türk-Sovyet ilişkileri neden gerilmeye başladı? 139
- Türk-Arap ilişkilerinde nasıl bir gelişme yaşandı? 139
- Arap-İsrail Savaşı Türkiye'yi nasıl etkiledi? 142
- Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan sorunlar nelerdi? 143

Beşinci Bölüm

1980 ASKERİ DARBESİ, TURGUT ÖZAL VE KOALİSYONLAR DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1980-2001)

- 12 Eylül 1980 Darbesi nasıl oldu? 151
- Darbe sonrası yönetimde nasıl bir değişim meydana geldi? 152
- Darbe sonrası Amerika ile ilişkilerin seyri nasıl oldu? 152
- Darbe sonrası Türk-Yunan ilişkileri nasıl gelişti? 153
- Darbe sonrası Sovyetler Birliği ile ilişkiler nasıl gelişti? 155
- Avrupa devletleriyle ilişkiler nasıl gelişti? 155
- Darbe sonrası Orta Doğu devletleriyle ilişkiler nasıl gelişti? 156
- Turgut Özal hükümetlerinin (13 Aralık 1983-9 Kasım 1989) iktidara geliş süreci ve dış politika esasları nelerdi? 158
- Özal dönemi Türk Yunan ilişkilerinde nasıl bir gelişime oldu? 160
- Kıbrıs meselesiyle ilgili gelişmeler nelerdi? 162
- Batı Trakya sorunu nasıl ortaya çıktı? 164
- Özal dönemi Türkiye-ABD ilişkileri nasıl bir seyir takip etti? 165
- Özal dönemi Türk-Bulgar ilişkilerinde neler yaşandı? 167
- Birinci Körfez Krizi (17 Ocak-28 Şubat 1991) Türkiye'yi nasıl etkiledi? 167
- Kürt Mülteciler ve Çekiç Güç problemi Türkiye'yi nasıl etkiledi? 169

- Soğuk Savaş kavramı nedir ve ne zaman sona erdi? 171
- 1991-2001 yılları arasındaki dönemde hangi hükümetler görev aldı? 172
- 1991-2001 yılları arasında Türkiye'nin Orta Doğu politikasında hangi değişiklikler yaşandı? 173
- PKK sorunu Türkiye'nin dış politikasını nasıl etkiledi? 174
- Öcalan'ın Türkiye'ye iadesi sürecinde Türk dış politikası nasıl gelişti? 175
- Türk-İran ilişkileri nasıl bir seyir takip etti? 176
- Türkiye-İsrail ilişkilerinde nasıl bir değişiklik oldu? 177
- Türk-Yunan ilişkilerinde hangi problemler yaşandı? 178
- Balkan ülkeleriyle ilişkileri hangi unsurlar etkiledi? 179
- Bulgaristan ile ilişkilerde neler yaşandı? 180
- Bosna-Hersek Savaşı Türkiye'yi nasıl etkiledi? 181
- Kosova Savaşı Türkiye'ye nasıl yansıdı? 183
- Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası bölgede nasıl bir değişim yaşandı? 184
- Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Güney Kafkasya ülkeleri hangi problemlerle karşılaştı? 185
- Güney Kafkasya'daki değişim Türk dış politikasını nasıl etkiledi? 186
- Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler nasıl gelişti? 188
- Rusya Federasyonu ile iş birliği konusunda ilk atılan adımlar hangileriydi? 188
- Güney Kafkasya'daki gelişmeler Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerine nasıl yansıdı? 189
- Türkiye, Güney Kafkasya ülkeleriyle enerji konusunda hangi adımları attı? 189
- Ermenistan ile Azerbaycan arasında yaşanan olaylar Türkiye-Rusya Federasyonu'nu nasıl etkiledi? 190
- Gürcistan'da yaşanan olaylar Türkiye-Rusya Federasyonu

ilişkilerini nasıl etkiledi? 191
- Rusya Federasyonu ile hangi antlaşmalar imzalandı? 192
- 1990 Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) nedir? 193
- Türkiye-ABD ilişkilerinde nasıl bir gelişme sağlandı? 194
- ABD'nin Türkiye'ye yardımları hangi alanlarda gerçekleşti? 196
- NATO Stratejisindeki değim Türkiye'ye nasıl yansıdı? 196
- Türkiye'nin NATO'nun genişlemesine karşı tepkisi nasıl oldu? ... 197

Altıncı Bölüm

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AKP)/RECEP TAYYİP ERDOĞAN DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

- AKP ne zaman ve nasıl iktidara geldi? 201
- AKP'nin dış politika hedefleri nelerdi? 201
- AKP Dönemi Türkiye-ABD ilişkileri nasıl gelişti? 203
- Türkiye-Rusya Federasyonu ilişkilerinde nasıl bir gelişim yaşandı? 206
- Ahmet Davutoğlu Türk dış politikasını nasıl etkiledi? 207
- AKP döneminde TSK'nın dış politikada önemi nasıl azaldı? 209
- AKP'nin Orta Doğu Politikasında hangi değişimler yaşandı? 210
- Arap Baharı sürecinde Türkiye'nin Orta Doğu politikasında hangi değişimler oldu? 211
- ABD'nin bölgeye yönelik politika değişikliğinin nedenleri nelerdi? 212
- Türkiye-Azerbaycan ilişkisi nasıl bir gelişme gösterdi? 214

KAYNAKÇA 215

SUNUŞ

Türkiye Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından işgale uğrayan yurdunu kurtarmak isteyen Türk milletinin tam bağımsızlık hedefiyle ve büyük fedakârlıkların gösterildiği anti-emperyalist bir mücadelenin ardından 29 Ekim 1923'te kuruldu. Ancak Mustafa Kemal Atatürk öndeliğindeki Millî Mücadele'nin kazanılmasıyla sonuçlanan olaylar dizgisi yalnızca bağımsızlığın kazanılmasını sağlamakla kalmayarak, Türk devriminin de tetikleyicisi oldu. Böylelikle ülke, köklü bir değişimle çağdaş ve evrensel insanlık değerleriyle donatıldı.

İşte 2023 yılı, büyük fedakârlıklarla yürütülen Kurtuluş Savaşı neticesinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yıl dönümüdür. Çağdaş değerlerle yüklü bir milli devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılı, Mustafa Kemal Atatürk'ü ve Türk devriminin topluma kazandırdıklarını yeniden anlamak ve anlatmak için Ankara Üniversitesi açısından önemli bir fırsat yarattı. Ankara Üniversitesi de yüzüncü yıl anısına yapılan bütün akademik çalışmaları desteklemektedir.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü de yüzüncü yıl anısına, "Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Sorularla Atatürk ve Türkiye" konulu bir kitap serisi hazırladı. Bu kitap serisi, akademik bilgiye dayalı soru-cevap yöntemiyle kaleme alınmanın yanı sıra ülkemizin vizyon ve misyonunun toplumun tüm kesimlerine aktarılmasına hizmet etmeyi hedeflemesi açısından dikkate değerdir.

Bundan dolayı eserlerin yayımlanmasına katkı sunmaktan mutluluk duyduğumu belirtmek isterim. Emeği geçen Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü öğretim elemanlarını tebrik ederim.

Prof. Dr. Necdet ÜNÜVAR

Ankara Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Cumhuriyetimizin 19. yılında 15 Nisan 1942 tarihinde kurulan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün, 4204 numaralı kanunda belirtilen kuruluş amaçları arasında "Türk İstiklâl Savaşı, Türk İnkılâbı ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dayandığı esaslar hakkında" araştırma ve yayın faaliyetleri bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Enstitümüz 81 yıllık tarihinde birçok kitap yayınlamıştır. Ayrıca, kuruluşundan itibaren oluşturduğu kütüphane, müze ve arşiv, akademik çalışmalar, konferans, lisans ve yüksek lisans düzeyindeki derslerle aynı amaca hizmet etmektedir.

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılını idrak ettiğimiz 2023 yılında, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü vizyon ve misyonuna uygun olarak yüzüncü yıl anısına "Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Sorularla Atatürk ve Türkiye" konulu bir kitap dizisi yayınlamayı kararlaştırmıştır. Soru-cevap şeklinde hazırlanan bu eserlerin başta gençler olmak üzere toplumun bütün kesimleri tarafından okunması ve anlaşılması hedeflenmektedir. Bu sebeple konuların bilimsellikten uzaklaşmadan sade bir üslupla verilmesine çalışılmıştır. Millî Mücadele, Atatürk, Ankara Üniversitesi, Türk kadını, Türk eğitim tarihi, Türk dış politikası, basın tarihi vb. konularla ilgili bu kitapların aynı zamanda önemli bir başvuru kaynağı olacağı kanaatindeyim.

Cumhuriyetimizin 100. yılı münasebetiyle yayınladığımız "Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Sorularla Atatürk ve Türkiye" konulu kitap serisine çalışmalarıyla katkıda bulunan Enstitümüz öğretim elemanlarına teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Bu kolektif çalışmanın yayımlanmasında desteklerini esirgemeyen Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Necdet Ünüvar'a ve Ankara Üniversitesi Basımevi çalışanlarına teşekkür ederim.

Cumhuriyetimizin nice yüzyıllara ulaşması dileğiyle.

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü

YAZARIN NOTU

İçinde bulunduğumuz 2023 yılı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun yüzüncü yılı olması nedeniyle Türk milleti için ayrı bir önem ifade etmektedir. Cumhuriyetin ilanıyla kazanılan haklar ve günümüze gelinen süreçte elde edilen kazanımlar düşünüldüğünde, konuşulacak, yazılacak ve kutlanılacak çok şeyin olduğu görülecektir. Bu anlamda yüz yıllık süreçte Cumhuriyetin Türk milleti için anlamı ve önemine yönelik pek çok çalışma yapıldı ve yapılmaya da devam etmektedir. Çalışmalar yüz yıllık sürecin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok farklı yönünü ortaya koymakta böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüze kadar geçirmiş olduğu evreleri göz önüne sermektedir.

Bu eser, yüz yıllık süreci anlatan çalışmalara katkı sağlamak, Cumhuriyet döneminin farklı bir boyutunu ele almak ve bütüncül bir bakış açısı ile olayları değerlendirmek amacıyla hazırlandı. Eserde, rejimin ayakta durmasının temellerinden biri olan Cumhuriyet dönemi Türk dış politikası konu edildi. *Cumhuriyet benim karakterimdir* sözleriyle rejime olan bağlılığını ifade eden Mustafa Kemal Atatürk'ün, rejimin ayakta kalabilmesi için dış politikaya ve diplomasiye verdiği önem çalışmada rehber edinildi.

Bu eserde, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi, Türk İnkılap Tarihi Arşivi ve resmi yayınların yanı sıra yazarın mevcut çalışmalarından faydalanıldı. Ayrıca yüz yıllık sürecin farklı boyutlarını ele alan çalışmalardan da istifade edildi. Fahir Armaoğlu, Ömer Kürkçüoğlu, Mehmet Gönlübol, Cem Sar, Haluk Ülman, Ahmet Şükrü Esmer, İsmail Soysal, Oral Sander, Hüseyin Bağcı, Hüner Tuncer ve Faruk Söylemezoğlu gibi araştırmacıların alana katkı sağlayan çalışmaları da eserin hazırlanmasında büyük ölçüde rehber oldu.

Eserde, bilimsel kaynaklardan faydalanıldı ve toplumun tüm kesimleri tarafından okunması amacıyla soru-cevap şeklinde hazırlandı. Olaylar kronolojik bir sıra dâhilinde ele alındı ve faydalanılan kaynaklar, kaynakçada belirtildi. Yazım aşamasında konunun ele alınışı ve tüm süreci vermede bazı problemlerle karşılaşıldı. Bunların başında yüz yıllık dönemde dış politikayı ilgilendiren konuların çokluğu ve bu olayların birbiriyle bağlantılı olması, tüm olayların esere dâhil edilip edilmemesi noktasında endişeye neden oldu. Üstelik salt dış politikayı ele almak yetersiz kalacaktı. Bu nedenle mümkün mertebe dış politikayı belirleyen hükümetler, hükümetlerin başında yer alan ve dış politikada radikal

değişimlere neden olan başbakan veya cumhurbaşkanları, dış politikanın iç politikaya yansımaları ve bu sebeple zaman zaman iç politikadaki gelişmelere de yer verildi. Tüm bu sebeplerle bazı kısımlara daha az yer verilirken, bazı kısımlara olayın arka planını anlamak adına daha fazla yer verildi.

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türk dış politikasının farklı kırılma noktaları ve bu duruma etki eden önemli unsurlar bulunmaktadır. Bu nedenle eserde, Türk dış politikası ele alınırken dış politikayı etkileyen esaslar üzerinden olaylar değerlendirildi ve bölümlerde bu konulara özellikle dikkat çekildi. Türk dış politikasına yön veren olguların başında *yönetim felsefesi* gelmektedir. Yüz yıllık Cumhuriyet tarihi sürecinde çok önemli siyasi portreler ve bu portrelerin uyguladığı siyasetin dış politikaya etkisi dünyada meydana gelen olaylara paralel olarak incelendi. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve uyguladığı dış politika bu anlamla incelenmesi gereken en önemli örnektir. Atatürk, uyguladığı gerçekçi politika sonucu, Misak-ı Millîden taviz vermeyen, vatanın bütünlüğü ilkesini esas alan bir dış politika izledi. Uyguladığı dış politikada ülkenin işgalden kurtarılması ve Lozan'dan kalan problemlerin çözümünün ardından Batılı devletlerle ilişkileri esas alındı. Öncesi süreçte ise ideolojisinin yayılmamasına dikkat etmek koşuluyla Sovyetler Birliği'nin desteğini arkasına almaktan çekinmedi. Atatürk, rejimin sağlam bir şekilde ayakta kalabilmesi için vatanın bütünlüğünden taviz vermeden ve aynı zamanda dünyada olanlara göz yummadan bir dış politika ilkesi oluşturmaya çalıştı.

> "En uzakta sandığımız bir olayın bize bir gün dokunmayacağını bilemeyiz. Bunun için insanoğlunun hepsini bir gövde ve bir ulusu bunun organı saymak gerekir. Bir gövdenin parmağının ucundaki acıdan öteki bütün organlar etkilenir. Dünyanın filân yerinde bir rahatsızlık varsa, bana ne dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz. Olay ne kadar uzak olursa olsun bu ilkeden şaşmamak gerekir, işte bu düşünüş, insanları, ulusları ve hükümetleri bencillikten kurtarır"

Atatürk'ün bu duyarlı dış politika anlayışı sonraki hükümetlere de örnek teşkil etti ve sonraki hükümetler de O'nun bu felsefesini temel aldı.

Türk dış politikasına yön veren ve zaman zaman eksen kaymasına neden olan önemli unsurlardan birinin de *güvenlik endişesi* olduğu dikkat çekmektedir. Yüz yıllık süreçte vatanın bütünlüğüne göz diken ve ciddi güvenlik endişesi yaratan ülkeler, dönem içinde farklılıklar gösterdi. Bu

durum Türkiye'nin Doğu-Batı arasında tercih yapmasına veya denge politikası izlemesine neden oldu.

Yüz yıllık süreçte, Türk dış politikasını etkileyen bir diğer önemli unsur da Türkiye'nin *coğrafi konumu* oldu. Metin kısmında da görüleceği gibi dünyada meydana gelen olaylar Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle anında Türkiye'ye yansıdı. Türkiye bu doğrultuda bir dış politika belirlemek zorunda kaldı. Bunun en önemli örneği Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortaya çıkan güç boşluğu ve bu boşlukta Türkiye'nin dış politikasını yeniden şekillendirmek zorunda kalmasıydı. Yine Balkanlarda yaşanan değişimler de Türk dış politikasını şekillenmesinde önemli bir etken oldu. Türkiye o bölgede barışın sağlanması adına gerektiğinde askeri kuvvet gönderdi ve diğer devletlerle ortak hareket etti. Türkiye'yi etkileyen önemli olaylardan biri de Arap Baharı adı altında Orta Doğu'da gerçekleşen olaylardı. Bu durum da Türk dış politikasında önemli yankı buldu.

Sonuç olarak, yüzyıllık Cumhuriyet tarihi sürecinde gerek tehdit unsurları gerek coğrafi konumu gerek liderlerin dünyaya bakış açıları gerekse ekonomide meydana gelen değişimlerin Türk dış politikasında önemli değişimlere neden olduğu söylenebilir. Bu süreçte taviz verilmeyen tek şey ülkenin bekasını korumak, Misak-ı Millîden taviz vermemek, laik bir ülke olarak Cumhuriyet rejimine helal getirmemek, her türlü müdahale karşısında doğru dış politikalarla dimdik ayakta durmak oldu. Kısaca Türk dış politikasında, -hükümet programlarının çoğunun dış politika hedefleri arasında yer aldığı gibi- asıl düstur, Mustafa Kemal Atatürk'ün *yurtta sulh cihanda sulh ilkesi* çerçevesinde bir politika izlenmesi ve bu doğrultuda gerek komşu ülkeler gerekse dünyada meydana gelen olaylar karşısında duyarlı bir davranış sergilenmesi esas alınmaktadır.

Metni büyük bir titizlikle okuyan ve önerilerde bulunan kıymetli hocam Prof. Dr. Hasan Uzun'a, eserin hazırlanması aşamasında her türlü desteği esirgemeyen Doç. Dr. Kadri Unat ve Öğr. Gör. Mustafa Toker'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eserin, *Türkiye Cumhuriyeti'nin ilelebet payidar kalabilmesi* için uygulanan dış politikanın anlaşılması ve geleceğe ayna tutması temennilerimle…

Hülya TOKER

Birinci Bölüm

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1923-1938)

- **Atatürk Dönemi yönetim kadrosu kimlerden oluşuyordu?**

Cumhuriyetin ilanı öncesi henüz İstanbul Hükümeti fiili olmasa da resmi olarak varlığını devam ettirirken Ankara'da Büyük Millet Meclisi kuruldu. Böylece ülke yönetimi Büyük Millet Meclisi hükümetleri (İcra Vekilleri) tarafından üstlenildi. Bu dönemde hükümetler, Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa'nın riyasetinde Muvakkat İcra Encümeni ve Mustafa Fevzi (Çakmak) Paşa, Hüseyin Rauf (Orbay), Ali Fethi (Okyar) Beyler tarafından beş İcra Vekilleri Heyeti şeklinde kuruldu. Cumhuriyet ilan edildikten sonra Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi. Yeni dönemin ilk iki hükümetini İsmet (İnönü) Paşa kurdu ve 22 Kasım 1924 tarihine kadar Başvekil olarak görev yaptı. Bu dönemde yönetim kadrosu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin devamı şeklinde kurulan Halk Fırkasından (Partisi) oluşuyordu. İsmet Paşa Hükümetinden sonra kurulan ve Ali Fethi Bey Hükümetini oluşturan siyasi parti Cumhuriyet Halk Fırkasıydı. Bu fırka Halk Fırkası yerine kuruldu. Ali Fethi Bey Hükümeti 3 Mart 1925 tarihine kadar devam etti ve sonrasında İsmet Paşa beş defa hükümet kurarak 1937 yılına kadar başvekil olarak göreve devam etti. Mustafa Kemal Atatürk ölmeden kısa bir süre önce Mahmut Celal Bayar'ı yeni hükümeti kurmakla görevlendirdi. Bayar 1 Kasım 1937'de yeni hükümeti kurdu ve 11 Kasım 1938 tarihine kadar Başvekil olarak görevini sürdürdü.

Dönemin Hariciye Vekilliği (Dışişleri Bakanlığı) görevi ise İsmet (İnönü) Paşa, Şükrü (Kaya) ve Tevfik Rüştü (Aras) Beyler tarafından yürütüldü.

- **Lozan Barış Konferansı nasıl ve ne zaman başladı?**

Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından Müttefikler 27 Ekim 1922'de TBMM Hükümetine Lozan'da toplanacak konferansa delege göndermesi konusunda çağrıda bulundu. Türkiye çağrıyı kabul etti. Konferans öncesi İngiliz, Fransız ve İtalyan yetkililer İsviçre'de bir ön görüşme yaptı. Amaçları konferans öncesi ortak bir cephe oluşturmaktı. Ancak aralarındaki görüş ayrılıkları nedeniyle tam bir uzlaşı sağlanamadı.

Mont Benon gazinosunda düzenlenen bir törenle açılan Konferans iki safha halinde gerçekleşti. Birinci safha 20 Kasım 1922 tarihinde başladı 4 Şubat 1923 tarihinde sona erdi. İkinci safha ise 23 Nisan 1923'de başladı ve antlaşmanın imzaladığı 24 Temmuz 1923 tarihine kadar devam etti.

- **Konferansa hangi devletler neden katıldı?**

Lozan'da yapılan konferansa Müttefik Devletlerden İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya katıldı. Diğer taraftan tüm görüşmelere katılmak üzere Türkiye, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti davet edildi.

Türkiye'nin ısrarı üzerine Boğazlar meselesi görüşülürken Sovyetler Birliği, Ukrayna ve Gürcistan davet edildi. ABD ise konferansta gözlemci bulundurdu. Bulgaristan'ın Ege Denizi'nde bir çıkışı bulunması nedeniyle Boğazlar meselesi görüşüldüğü zaman söz konusu devlet temsilcileri görüşmelere katıldı. Belçika ve Portekiz de ticaret sözleşmelerine katıldılar.

Konferans, yalnız Türkiye ile Yunanistan arasındaki meseleleri görüşmek üzere değil aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanacak barış antlaşmasının görüşülmesi için de toplandı.

- **Konferansta Türkiye'yi kimler temsil etti?**

Konferansa, Mudanya Mütarekesi'nde Türkiye'yi çok iyi temsil etmesi nedeniyle Hariciye Vekili sıfatı ile İsmet Paşa'nın gitmesi istendi. Ancak bu sırada Harici Vekili Yusuf Kemal Bey idi. Kendisine görevden istifa etmesi teklif edildi ve o da kabul etti. Bunun üzerine İsmet Paşa bu göreve atandı ve Lozan'a gidecek Türk heyetine başkanlık etti. Mustafa Kemal bu heyete Sıhhiye Vekili Rıza Nur ve Maliye Nazırı Hasan (Saka) Beylerin de katılmasını istedi. Heyete askeri, mali, iktisadi ve hukuki danışmanların ve kâtiplerin de katılması gerekiyordu. Söz konusu kişilerin de katılımı ile heyet 20 kişiyi geçti. Lozan'a giden heyetin içinde; Celal (Bayar), Zekai (Apaydın), Muhtar (Çilli), Veli (Saltık), Zülfü (Tigrel), Münir (Ertegün), Tevfık (Bıyıklıoğlu), Şükrü (Kaya), Hikmet (Bayur), Fuat (Ağralı), Tahir (Taner), Ruşen Eşref (Onaydın), Yahya Kemal (Beyatlı) gibi dikkat çeken isimler de vardı.

- **Lozan Konferansı'nda hangi konular görüşüldü?**

Lozan Konferansı 20 Kasım 1922 tarihinde açıldığı zaman, ilk önce komisyonlar kurulması ve bu komisyonlarla ilgili iç tüzük görüşüldü. Görüşmeler sonrasında üç komisyon kuruldu. Bu komisyonların ilki; arazi sorunları, askerlik ile ilgili problemler ve Boğazların statüsüyle ilgili konuları görüşmek üzere teşkil edildi. İkinci komisyon; mali ve ekonomik konular, üçüncüsü; azınlıklar ve diğer hukuki konuları görüşmek üzere oluşturuldu. Kurulacak komisyonların başına, Konferansa davet eden ülkelerden birinin baş delegesinin başkanlık etmesine karar verildi. Ancak seçilecek başkanlar rastgele belirlenmedi. Müttefik devletlerin ilgi alanlarına göre komisyon başkanlıkları görevleri verildi. Bu devletlerden İngiltere'ye, Musul ve Irak sınırının yanı sıra Boğazlar meseleleriyle ilgili komisyon başkanlığı verilirken Fransa'ya, Düyun-u Umumiye, imtiyazlar, okullar gibi konuları inceleyen komisyonda başkanlık yapma görevi verildi. İtalya ise çeşitli ekonomik konularda daha etkin rol oynadı.

Türk heyeti, daha görüşmelerin başında İngiltere ile Musul meselesi ve Boğazlar konusunda, Fransa ile kapitülasyonlar, ayrıcalıklar ve azınlıklar

konusunda, İtalya ile kapitülasyonlar ve kabotaj konularında problem yaşadı. Yunanistan ile Trakya sınırı, tamirat bedeli ve ahali mübadelesi konularında görüş ayrılıkları ortaya çıktı.

- **Lozan Konferansı neden kesintiye uğradı?**

Konferansın anahtar ülkesi olarak İngiltere'yi gören Türkiye, Sovyet Rusya'nın tepkisine rağmen, Konferansın genel başarısı ve diğer konularda İngiltere'nin desteğini sağlamak için Boğazlar konusunda İngiltere'ye belli oranda ödün verdi. Ancak 1923 yılı şubat ayı başlarına gelindiğinde Musul (Irak Sınırı), Karaağaç (Doğu Trakya Sınırı), mali ve ekonomik konularla, kapitülasyonlar ve Yunanistan'dan istenen tamirat bedeli konularındaki görüş ayrılıkları giderilemedi. Konferans çıkmaza girdi ve görüşmeler 4 Şubat 1923'te kesildi, heyetler ülkelerine dönmek durumunda kaldı.

- **Lozan Konferansı'nın ikinci dönemi ne zaman başladı ve nasıl bir ilerleme kaydedildi?**

Konferansın ikinci dönemi 23 Nisan 1923'de başladı. İkinci dönem, çeşitli açılardan birinci döneme göre daha farklı bir nitelik taşımaktaydı. Birinci dönem isteklerini büyük ölçüde elde eden İngiltere'nin, ikinci dönemde fazla zorluk çıkarmayacağı ve Konferansa eskisi kadar önem vermeyeceği anlaşıldı. Bu gelişme, ikinci dönemin daha çok mali ve ekonomik konuların gündeme geleceğini ve görüşmelerin Türkiye ile Fransa ve İtalya arasında geçeceğini göstermekteydi. Ayrıca Yunanistan ile tamirat bedeli ve Karaağaç konularındaki görüş ayrılıklarının giderilememesi, Konferansın başarıya ulaşmasına engel olabilecek bir sorun olarak değerlendirilmiyordu.

İkinci dönem görüşmeler yapılırken Ankara açısından hükümet içinde önemli bir problem ortaya çıktı. İsmet Paşa ile Rauf Bey (Vekiller Heyeti Reisi) arasında İstanbul'un boşaltılması, borçlar, kuponlar, imtiyazlar ve Yunanistan'ın ödeyeceği tamirat bedeli konusunda anlaşmazlık yaşandı. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın, bunalımlı günlerde örtülü de olsa İsmet Paşa'yı desteklemesi, var olan siyasal gerilimi, geçici de olsa, ortadan kaldırdı. Konferansın sonunda bazı problemler sonraya bırakılsa da 24 Temmuz 1923'te antlaşma sağlanabildi. Lozan Barış Antlaşması 143 madde ve 4 bölüm halinde düzenlendi.

- **Lozan Barış Antlaşması'nda hangi konular çözüme kavuşturuldu?**

Lozan'da yapılan antlaşmaya göre Türkiye ile ilgili şu kararlar alındı:

Trakya Sınırı: Karaağaç Türkiye'de kalacak ve Meriç Nehri sınır olacaktı. İmroz, Bozcaada ve Tavşan adaları dışındaki Ege Adaları Yunanistan'a bırakılacaktı. Buna karşılık Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları asker

KAYNAKÇA

Arşivler

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Resmi Yayınlar

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi.

Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921 Tarihleri Arasına Ait 106 Belge), Ankara: 1982.

Ayın Tarihi.

Dışişleri Bakanlığı Belleteni, Ocak-1973, Sayı 92, http://diad.mfa.gov.tr/diad/belleteni/1973-sayi-92-101.pdf (erişim tarihi 9.08.2023)

Dışişleri Bakanlığı Belleteni, Nisan-1973, Sayı 95, http://diad.mfa.gov.tr/diad/belleteni/1973-sayi-92-101.pdf (erişim tarihi 9.08.2023)

Dışişleri Bakanlığı Belleteni, Mayıs-1973, Sayı 96, http://diad.mfa.gov.tr/diad/belleteni/1973-sayi-92-101.pdf (erişim tarihi 9.08.2023)

Düstur, III. Tertip, C. V, İstanbul: 1931.

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6053.pdf (erişim tarihi 21.07.2023),

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler, Çev. Seha L. Meray, İkinci Takım, Cilt II, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 3. bs., 1993.

Resmi Gazete, 17 Mart 1964, No. 11658.

Tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR

TBMM. Zabıt Ceridesi, Cilt I, Devre I Z-C- Devre: 1, cilt: 1).

Telif Eserler

Ahmad, Faroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hil Yayınları, 2015.

Akgün, Seçil. "Birkaç Amerikan Kaynağından Türk-Yunan Mübadele Sorunu" *Üçüncü Askeri Tarih Semineri*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1986.

Akşin, Abdülahat. *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Al, Arzu. *Türk Dış Politikası*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2014.

Alasya, Fikret. *Tarihte Kıbrıs*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, 1988.

Aras, Tevfik Rüştü. *Atatürk'ün Dış Politikası*. Ankara: Kaynak Yayınları, 2003.

Armaoğlu, Fahir. "Amerikan Belgelerinde 27 Mayıs Olayı", *Belleten.* Türk 60/227 (1996): 203-226.

Armaoğlu, Fahir. "İkinci Dünya Harbinde Türkiye." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 13/2 (1958): 139-179.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayın Evi, 2010.

Armaoğlu, Fahir. "Amerikan Belgelerinde Kıbrıs Sorunu, 1958-1959", *Belleten.* 60/2 (1996): 745-782.

Arslan, Recep. "Türk Elçilik Raporlarına Göre Küçük Antant", *Belgi*. 22 (2021): 255-282.

Artuç, İbrahim. *Kore Savaşında Mehmetçik*, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1990.

Aslan, Ömer Faruk, Tunca Örses ve Hülya Toker. *Fotoğraflarla Kore Savaşı'nda Türk Askeri,* Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı, İstanbul: 2016.

Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle) Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genkur. Basımevi, 1980.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk, (1919-1920)*, *c. I,* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1934.

Ayata, Ali ve Murat Ercan. "Soğuk Savaş Sonrası Ortaya Çıkan Bölgesel Sorunlar Bağlamında Türkiye-ABD İlişkilerinin Kazandığı Yeni Boyutlar", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (2007): 18-32.

Aydın, Mehmet Korkud. "Bandung Konferansı ve Türk Basınına Yansımaları*", Turkish Studies*. 13/24 (2018): 33-60.

Aydın, Mustafa*.* "Türkiye'nin Orta Asya Politikaları", *Beş Deniz Havzası'nda Türkiye*. Der., Mustafa Aydın-Çağrı Erhan, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006: 3-32.

Aydın, Nurhan. "Asılsız Soykırım İddiası ve Ermeni Terörü". 38. (ICANAS) *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 10-15.09. 2007: bildiriler: Uluslararası İlişkiler, I. cilt /Yayına haz. Zeki Dilek ve başk., Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 12/1 (2011): 173-192.

Bağcı, Hüseyin*. Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, 2001.

Balcı, Ali. *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*, İstanbul: Alfa Yayınları 3. bs., 2018.

Basmacı, Göksel. "Koalisyon hükümetlerinde Basın Özgürlüğü: Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti/Cumhuriyet Halk Partisi Örneği (1991-1996)", *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*. 33 (2019): 63-79.

Baş, Arda. "1957 Suriye Krizi ve Türkiye", *History Studies*. 4/1 (2012): 89-109.

Baytok, Taner. *İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara: Başnur Matbaası, 1970.

Bayur, Yusuf Hikmet. *Türkiye Devleti'nin Dış Siyasası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınlarından XVI. Seri-Sa. 20, 1973.

Berkes, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 1978.

Benhür, Çağatay. "1920'li Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri: Kronolojik Bir Çalışma", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 24 (2008): 277-313.

Benhür, Çağatay. "Stalin Dönemi Türk Sovyet İlişkileri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 15 (2004): 325-337.

Bıyıklıoğlu, Tevfik. *Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı* Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1962.

Bilge, Suat. *Milletlerarası Politika*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1966.

Bilgiç, Bestami S. "Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri 1923-1938" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 31/91 (2015): 1-28.

Birand, Mehmet Ali. *30 Sıcak Gün*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 4. bs., 1976.

Bozkurt, Gülnihal. Sevr'i Bilmek Lozan'ı Anlamak. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.* 19 (2003): 483-505.

Bölme, Selin M. "Soğuk Savaş'ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim", *Uluslararası İlişkiler Dergisi.* 9 (2012): 51-71

Can, Şinasi. *"Kurtarılmış Ada" Kıbrıs 1974 Barış Harekâtı*, Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, 2014.

Cebesoy, Ali Fuat. *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları, 2017.

Çağlar, Günay. "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Temel İlkeleri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* 15 (2000): 317-322.

Çakır, Enes Malik. "1991-2002 Yılları Arasında Koalisyon Hükümetleri Yönetimi", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (2020): 19-37.

Çanakçı, Derviş. "Geçmişten Günümüze ASALA ve PKK Terör Örgütü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 2/2, (2022): 1-14.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950):* Ankara: İmge Kitabevi, 1999.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, Ankara: İmge Kitabevi, 2019.

Çelik, Edip. *100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi. 1969.

Daban, Cihan. "Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası", *Sosyal, Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 17/33 (2017): 77-96)

Dağlı, Nuran ve Belma Aktürk. Haz. *Hükümet ve Programları, 1960-1980, C. II*, Ankara: TBMM. Basımevi, 1988.

Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.

Denizli, Ali. "Kore Harbi'nde Türk Tugayları", Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1994.

Dilek, Mehmet Sait. "Londra Konferansı'nda Ermeni Sorunu ve İngiltere'nin Tutumu (12 Şubat-10 Nisan 1920)", *Turkish Studies*. 8/7 (2013): 807-816.

Dokuyan, Sabit. "Bülent Ulusu Hükümeti Döneminde Türk Dış Politikası (1980-1983)", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 7/4 (2018) 2899-2925.

Duman, M. Zeki. "Turgut Özal'ın Politikalarında Ekonomik Rasyonalizm", *Sosyoloji Dergisi*. 23/24 (2011): 105-123.

Durgun, Şenol. "Türk Ulusal Kimliğinin Dönüşümü ve Yeni Osmanlıcılık", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4/2 (2020): 299-316.

Durmaz, Ferhat ve Murat Gül. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Orta Doğu Politikası (1991-2011): Güvenlik Merkezli Yaklaşımdan İşbirliğine", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2/43 (2022): 395-428.

Düzeyli, Orhan. "Milli Birlik Komitesi Döneminde Türk Dış Politikası", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Bolu, 2019.

Efegil, Ertan. "AK Parti Hükümetinin Orta Doğu Politikası ve ABD Yönetimi ile Batılı Uzmanların Eleştirileri", *Gazi Akademik Bakış*, 9/18 (2016): 48-57.

Erdal, İbrahim. "Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk-İran İlişkileri ve Sadabad Paktı", *Karadeniz Araştırmaları.* 34 (2012): 77-88.

Erkin, Feridun Cemal. Dışişlerinde 34 Yıl Anılar-Yorumlar Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. bs., 1987.

Erkmen, Ayşe. "Soğuk Savaş Yıllarında Türk Amerikan İlişkileri (1945-1990)", Ankara: İksad Yayınevi, 2020.

Erhan, Çağrı. *Türk Dış Politikasının Güncel Sorunları*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2010.

Eroğlu, Hamza. *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınları, 1990.

Esmer, Ahmet Şükrü. *Siyasi Tarih (1919-1939):* Ankara Üniversitesi Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953.

Eyicil, Ahmet. "Atatürk Devrinde Türkiye'nin Balkan Politikası", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.* 20/59 (2004): 335-367.

Frankel, Joseph. *The Making of Foreign Policy*, Oxford University Press, 1963.

Gençalp, Ebru. "Türk Basınında İkili Ziyaretler Boyutunda Türk-Sovyet İlişkileri (1965-1980)". *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi.* 14/29 (2014): 315-352.

Gök, Ali ve Çağla Mavruk Cavlak. "Türkiye-Yunanistan Arasında Güvenlik İkilemi ve Silahlanma Yarısı; Kardak ve Doğu Akdeniz Krizleri", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 9/2 (2022): 973-993.

Gökırmak, M. A. Mert. "Yeni Dünya Düzeni" Kavramı ve Uluslararası Sistem", *Değişen Dünya ve Türkiye.* Der., Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1996.

Göktepe, Cihat. "Türkiye'de 27 Mayıs Darbesi Sonrası İç ve Dış Siyasi Gelişmeler (1961-1964)", *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*. Editörler, Adem Çaylak-Mehmet Dikkaya-Cihat Göktepe-Hüsnü Kaplı, Ankara: Savaş Yayınevi, 4. bs., 2012. 395-420.

Gönlübol Mehmet. *Dış Politika İç Etkenler Açısından Bir Dış Politika İncelemesi*. Ankara: Ulusal Basımevi, 1969.

Gönlübol Mehmet ve Cem Sar. *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası -Makaleler-* Yayına Haz. Berna Türkdoğan. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000.

Gönlübol, Mehmet ve Ömer Kürkçüoğlu. "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.* 1, (1985): 451-474.

Gönlübol Mehmet ve Cem Sar. *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası* (1919-1938) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997.

Gönlübol, Mehmet ve Haluk Ülman. "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*. 21 (1966): 143-182.

Gönlübol, Mehmet. *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965).* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1969.

Güder, Süleyman ve Muhammed Hüseyin Mercan. "2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametreleri ve Orta Doğu Politikası", *İnsan ve Toplum*. 2/3 (2012): 57-92.

Gülen, Ahmet. "Nihat Erim Hükümetlerinin Haşhaş Politikası," *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi.* 15/30 (2019): 363-389.

Gülmez, Nurettin ve Bülent Tahancı. "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi.* 14/28 (2014): 225-252.

Gürel, Nurhak. "Dış Politika Analizi ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme*", International Journal of Political Studies*. 4/3 (2018): 1-17.

Hale, William. *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Çev. Petek Demir, İstanbul: Mozaik Yayınları, 2003.

Hatipoğlu, M.Murat. *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Ankara: 1997.

Haytoğlu, Ercan. "Atatürk'ün Dış Politika Anlayışında Gerçekçilik", *Belgi*. 5 (2013): 588-594.

Hermann, Charles F. "Policy Classification; A Key to the Comparative Study of Foreign Policy", James N. Rosenau, Vincent Davis, Maurice A. East, eds., *The Analiysis of International Politics*, New York: Free Press, 1972.

2000'li Yıllarda Türk Dış Politikası- Fırsatlar, Riskler ve Krizler, Der., Özden Zeynep Oktav-Helin Sarı Ertem, İstanbul: Nobel Kitap, 1. bs., 2015.

İnönü, İsmet; Hatıralar (Yayına Hazırlayan Sebahattin Selek): Kitap 1-2, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985-1987.

Jaeschke, Gotthard. "I. ve II. Dünya Savaşlarında Türkiye'nin Dış Politikası", *Belleten*. 41/164 (1977): 733-742.

Karataş, Murat. "Türkiye'nin 1970'li Yılları ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi.* 5/10 (2022): 387-422.

Karpat, Kemal. Türk *Siyasal Hayatı Siyasal Sistemin Evrimi,* İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.

Kasapoğlu, Murat. "Amerikan Belgelerinde Türkiye'nin İç Politikası: Ecevit ve Demirel Hükümetleri Dönemi (1974-1980)", *Akademik Bakış*. 14/28 (2021): 21-42.

Kasım, Kamer. "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu", *Akademik Bakış*. 1/1 (2007): 57-72.

Keser, Ulvi. "Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel'i ve Kızılay", *ÇTTAD*, 12/24 (2012): 255-304.

Keskin, Yusuf Ziya ve Gülsemin Akın. "12 Eylül Ara Rejimi Döneminde Türkiye'de Siyasi Gelişmeler (1980-1983)" *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 26 (2020): 703-724.

Kıraç, Selda ve Buket İlhan. "Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar". *Milli Eğitim Dergisi.* 40/188 (2010): 191-201.

Kıyanç, Sinan, "Soğuk Savaş Yıllarında Türkiye'deki ABD Üs ve Tesisleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.* 36/101 (2020): 203-252.

Koca, Mehmet. "68 Olayları ve Üniversitelerde Politik Şiddet", *Birey ve Toplum*. 8/15 (2018): 87-109.

Kocatürk, Utkan. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, 1918-1938*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983.

Koçu, Reşat Ekrem. *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar 1300-1920 ve Lozan Muahedesi 24 Temmuz 1923*, İstanbul: Muallim Ahmet ve Kitaphanesi, 1934.

Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953): Ankara: Gnkur. Basımevi, 1975.

Köprülü, Gülşah. "Cemal Gürsel Dönemi Türk Dış Politikası Dinamikleri", *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi.* 3/3 (2018): 34-56.

Kroll, Hans. "Bir Diplomatın Türkiye Anıları (1936-1943)", *Belleten.* 75/272 (2011): 205-260.

Kurat, A.Nimet. *Türkiye ve Rusya*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

Kurt, Veysel. "Özal'ın Dış Politikası; Uluslararası Siyaset, Değişim ve Süreklilik". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi.* 15/55 (2018): 157-171.

Kürkçüoğlu, Ömer. "Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü Bugünü", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.* 35/1 (1980): 309-335.

Kürkçüoğlu, Ömer. *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926):* Ankara: 1978.

Larabee, F. S. ve I. O. Lesser. *Türk Dış Politikası Belirsizlik Döneminde*. Çev. Mustafa Yıldırım. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2004.

Metin, Barış ve Aykut Çelik. "Türkiye Cumhuriyeti'nde 1991 Genel Seçimleri ve Erdal İnönü'nün Başbakan Yardımcılığı Görevi Sırasındaki Siyasi Faaliyetleri", *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi.* 1/1 (2021): 80-102.

Murat, Turgay. "Bandung Konferansı ve Türkiye", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 28/2 (2018): 363-379).

Neziroğlu, İrfan ve Tuncer Yılmaz. Haz. *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, cilt 1. Ankara: TBMM. Başkanlığı Yayınları, TBMM. Basımevi, 2015.

Neziroğlu, İrfan ve Tuncer Yılmaz. Haz. *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, cilt 2. Ankara: TBMM. Başkanlığı Yayınları, TBMM. Basımevi, 2015.

Neziroğlu, İrfan ve Tuncer Yılmaz. Haz. *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, cilt 3. Ankara: TBMM. Başkanlığı Yayınları, TBMM. Basımevi, 2015.

Oğultürk, Cem. "İki Dünya Savaşı Arası Türk-İtalyan İlişkileri" *Türk-İtalyan Müşterek Harp Tarihi Sempozyumu Bildirileri 21-22 Ekim 2019*, Ankara: Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, Haz. Gültekin Yıldız, Serkan Osmanlıoğlu, (2020): 357-373.

Olaylarla Türk Dış Politikası Irak ve Kıbrıs Sorunu, Der., Gülden Ayman, Dış Politika Formu Dış Politika Analizleri Serisi-1, İstanbul: DIF Yayınları, 2007.

Önal, Tekin ve Abdullah Özdağ. "Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikasına Etkileri", *Journal of Turkish Studies.* 11/16 (2016): 53-70.

Özgiray, Ahmet. "Türk-Bulgar Siyasî İlişkileri (1920-1938)". *Tarih İncelemeleri Dergisi.* 10 (1995): 55-70.

Özipek, B. Berat. "Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Dönemi İç ve Dış Politika", *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*, Editörler, Adem

Çaylak-Mehmet Dikkaya-Cihat Göktepe- Hüsnü Kaplı, Ankara: Savaş Yayınevi, 4. bs., 2012.

Özlü, Hüsnü. "Türk-Afgan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması Kapsamında Atatürk Dönemi Türkiye-Afganistan İlişkilerine Bakış," *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi.* 3/8 (2012): 31-46.

Özmen, Y. Pınar. "Kuruluştan Soğuk Savaş Ertesine Türkiye'de Politik Örgütlenme" *Türkiye'de İç ve Dış Politikanın Geleceği*- Doç. Dr. Özlem Becerik Yoldaş'a Armağan, Editör, Yunus Yoldaş, İstanbul: Der Yayınları, 2021, 24-53

Renouvin, Pierre. *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2004.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih 2.Cilt (1918-1994)* İmge Kitabevi, Ankara: 2000.

Sarıçoban, Gülay. "İkinci Dünya Savaşı Döneminde (1939-1945) Türk Dış Politikası". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 24/4 (2020): 1755-1777.

Sarıçoban, Gülay. "Türkiye'de 1945-1950 Döneminde Türk Dış Politikası", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 26 (2020): 805-822.

Sarınay, Yusuf. "Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.* 16 (2000): 857-886.

Selek, Sabahattin. *Anadolu İhtilali*. C.2, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2010.

Serter, Vehbi Zeki. "Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974'te Düzenlenen Rum-Yunan Askerî Darbesi ve Mutlu Türk Barış Harekâtı'nın Başlaması (20 Temmuz 1974)", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Türk-Yunan İlişkileri*, Ankara: Gnkur ATASE Bşk.lığı Yayını, 1986.

Seyfeli, Erol. "Millî Mücadelenin "İlk Kurşun"unun Hatay'da Atılması ve Mustafa Kemalpaşa", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.* 12/35 (1996)

Sonyel, Salahi R. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. Dizi, Sa.19, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.

Soysal, İsmail. "Türk-Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri", *Belleten*. 162 (1977): 257-276.

Soysal, İsmail. "1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı", *Belleten*. 46, 182 (1982): 367-414.

Soysal, İsmail. *Tarihçeleri ve Açıklamalarıyla Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, C. I, Ankara: TTK Yayınları, 1983.

Soysal, İsmail. *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları C. II (1945-1990)* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Soysal, İsmail. "Türk-Fransız Siyasal İlişkileri (1919-1984)". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.* 2 (1992): 315-365.

Sönmezoğlu, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika*, İstanbul: Der Yayınları, 6. bs., 2014.

Söylemezoğlu, Faruk. *İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası*, İstanbul: Der Yayınları, 2015.

Şimşir, Bilal. *Malta Sürgünleri*, İstanbul: Bilgi Yayınları, 2. bs., 1985.

T.C. Dış İşleri Bakanlığı. *Cumhuriyet'in İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934*, Ankara: Dış İşleri Bakanlığı, 1974.

Takım, Abdullah. "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi.* 67/2 (2012): 157-187.

Tali, Raziye ve Y. Pınar Özmen. "Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya Politikasının Ana Hatları", *I. Uluslararası Soğuk Savaş Sonrası Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Gelişmeler Bağlamında Güney Kafkasya Sempozyumu*, İzmir, Türkiye, 1-02 Nisan 2021: 511-524

Tekin, Yusuf ve M. Çağatay Okutan. *Türk Siyasal Hayatı,* Ankara: Orion Kitabevi, 2015.

Tansi, Deniz ve Hakan Sezgin Erkan. Ed. *Türk Dış Politikası'nda Güncel Eğilimler (2000-2014):* İstanbul: Kanes Yayınları, 2015.

Tayyip Gökbilgin. *Millî Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Tekin, Yusuf ve M. Çağatay Okutan. *Türk Siyasal Hayatı*, Ankara: Orion Kitabevi, 2015.

Teknaz, Merve Dişiaçık. "Adalet Partisi İktidarında Türkiye (1965-1971)", Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, İstanbul:2023.

Toker, Hülya. *Mütareke Dönemi İstanbul Rumları.* Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genkur. Basımevi, 2006.

Toker, Hülya. "Türk İngiliz İlişkileri Ekseninde Süveyş Krizinin Kıbrıs Sorunu Üzerine Etkisi (1950-1960)", *21. Yüzyılda Krizler Dönüşen Uluslararası Sistemde Devletler*, Editörler, Yunus Yoldaş, Özlem Becerik Yoldaş, İstanbul: Der Yayınları, 2019: 320-349.

Toker, Hülya. "Güney Kafkasya Eksenli Değişimlerin Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri Üzerinden Analizi (Ekim 1920 Öncesi Süreç)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* cilt.11, sayı.35, 2023: 975-997.

Toker, Hülya. "Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Güney Kafkasya Politikasındaki Değişim ve Dönüşümü" *Türkiye'de İç ve Dış Politikanın Geleceği Doç. Dr. Özlem Becerik Yoldaş'a Armağan,* Editör: Yunus Yoldaş, İstanbul, Der Yayınları, 2021: 521-546.

Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Editör, Baskın Oran, 3 cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik. Der., İhsan D. Dağı, Şaban H. Çalış, ve Ramazan Gözen, Ankara: Liberte Yayınları, 2001.

Türkiye'de İç ve Dış Politikanın Geleceği Doç. Dr. Özlem Becerik Yoldaş'a Armağan, Editör, Yunus Yoldaş, İstanbul: Der Yayınları, 2021, 521-546,

Tuncer, Hüner. *Atatürkçü Dış Politika*. Ankara: Kaynak Yayınları, 2008.

Tuncer, Hüner. *Türk Dış Politikası 2. Cilt Cumhuriyet Dönemi (1920-2002):* Ankara: Kaynak Yayınları, 2017.

Tür Küçükkaya. Özlem ve Ahmet Kasım Han. "2000li Yıllarda Türk Dış Politikasını Anlamak". Der, Özden Zeynep Oktav, Helin Sarı Ertem): *Fırsatlar, Riskler ve Krizler.* İstanbul: Nobel Kitap, 1. Baskı, 2015: 13-46.

Türk İstiklal Harbi. II. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920): Ankara: Genkur. Basımevi, 1965.

Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih (1789-2010)*. İstanbul: Der Yayınları, 8. bs., 2010.

Ulusan, Şayan. "Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi", *CTTAD*. 7/16-17 (2008): 237-258.

Uzun, Hakan. "1919-1950 Yılları Arasında Türkiye–Yunanistan İlişkileri", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi.* 5/2 (2004): 35-50.

Ülman, Haluk. "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968) I", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.* 23 (1968): 1-24.

Ülman, A. Haluk ve Oral Sander. "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler 1923-1938 II", *S.B.F.D.*, C.XXVIII, No: I, Ankara: 1972: 241-275.

Üçok, Coşkun. *Siyasi Tarih (1789-1960).* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1979.

Yalçın, Resul. "Dış Politika Analizinde Geleneksel Realist Teoriyi Sorgulayan Yaklaşımların Ortaya Çıkışı Üzerine Bir İnceleme", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi.* II/2 (2021): 878-893.

Yavuz, M. Hakan. "İkicilik, (Dualitiy) Türk-Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu (1947-1994)", *XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi.* Der., Faruk Söylemezoğlu, İstanbul: Der Yayınları, 2001, 243-259.

Yılmaz, Muzaffer Ercan. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunu", *Sosyal Bilimler Dergisi.* 5/2 (2008): 27-44.

Yurdusev, Esin. "1945-1989 Döneminde Türkiye ve Balkanlar", *Çağdaş Türk Diplomasisi; 200 Yıllık Süreç.* Ankara 15-17 Ekim 1997, Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Ankara: Türk Tarih Kurumu, (1999): 373-387.

Yücel, Ahmet. "Kore Harbinin Türk Dış Politikasına Etkisi", Yüksek Lisans Tezi *AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Ankara 2005.

Yücel, Meliha ve Emine Yılmaz. "Kore Savaşı (1950-1953) Türkiye ve Dünya Açısından Genel Bir Değerlendirmesi", *Askerî Tarih Bülteni*. 20/39 (1995): 140-163.

Elektronik Makale

Albayrak, Mustafa. "Demokrat Partinin Hükümet Politikaları (1950-1960)", https://www.mustafaalbayrak06.com/tr/?p=60 (erişim tarihi 22.07.2023)

Duman, Sabit. *Stalin'in Ölümünden Sonra Türk-Sovyet İlişkileri* https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/04/31-SabitDuman.pdf (erişim tarihi 22.07.2023): 595-605.

Karataş, Murat. "12 Mart Muhtırası ve Partilerüstü Hükümetler", *Demokrasi: Darbeler ve Tepkiler*, Divan Kitap, 15-16 Aralık 2016 Uluslararası Demokrasi Sempozyumu "Darbeler ve Tepkiler" Giresun Üniversitesi Genişletilmiş İkinci Baskı, 15 Temmuz 2017, Giresun (erişim tarihi 9.08.2023): 140-165.

Kaymaz, İhsan Şerif. "Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm", https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/67-68-69.-Say%C4%B1lar-Makaleler-145-174.pdf, 23: (2007). (erişim tarihi 03.06.2023).

Palabıyık, Adem. "15 Temmuz Darbe Girişiminde Liderlik ve Milli Duruş Örneği Olarak, Recep Tayyip ERDOĞAN Üzerine Bir Değerlendirme" *Demokrasi: Darbeler ve Tepkiler*, Divan Kitap, 15-16 Aralık 2016 Uluslararası Demokrasi Sempozyumu "Darbeler ve Tepkiler" Giresun Üniversitesi Genişletilmiş İkinci Baskı, 15 Temmuz 2017, Giresun (erişim tarihi 9.08.2023): 344-362.

Sancaktar, Caner. "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Balkanlar Açılımı", September 2010 In book: *21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi* (pp.329-350) Edition: 1 Publisher: Umuttepe Yay. Editors: Hasret Çomak, S.11. https://www.researchgate.net/publication/321125503_Soguk_Savas_Sonrasi_Turkiye'nin_Balkanlar_Acilimi (erişim tarihi 21.08.2023)

Yeşiltaş, Murat. "2023 Yaklaşırken Dış Politika", *Kriter* Dergi. 7/71 (2022). https://kriterdergi.com/dosya-ak-parti-siyaseti/2023-yaklasirken-dis-politika (erişim tarihi, 20.09.2023).

İnternet Kaynakları

Atatürk Ansiklopedisi. Akalın, Durmuş. "Süveyş Buhranı ve Türkiye", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/suveys-buhrani-ve-turkiye/ (erişim tarihi 23.07.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Akandere, Osman. "Dörtlü Takrir", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/dortlu-takrir/ (erişim tarihi 18.07.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Bilgin, Mustafa Sıtkı. "Wilson İlkeleri", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/wilson-ilkeleri/ (erişim tarihi 03.06.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Çağatay Benhür, Metehan Eraslan, "Yalta Konferansı (4-11 Şubat 1945)" https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yalta-konferansi-4-11-subat-1945/?pdf=5829 (erişim tarihi 16.07.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Çakmak, Haydar. Atatürk Dönemi Türkiye-Yugoslavya İlişkisi, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ ataturk-doneminde-turkiye-yugoslavya-iliskileri/ (erişim tarihi 30.08.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Çelebi, Mevlüt. "Türk İtalya İlişkileri", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-italya-iliskileri/ (erişim tarihi 02.07.2023)

Atatürk Ansiklopedisi, Duman, Önder, "Atatürk Döneminde Türkiye-Rusya İlişkileri", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ ataturk-doneminde-turkiye-rusya-iliskileri-1919-1938/ (erişim tarihi 30.08.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Erdoğan, Mert Can. "Sovyet-Alman Saldırmazlık Paktı (23 Ağustos 1939)", https://ataturkansiklopedisi. gov.tr/bilgi/sovyet-alman-saldirmazlik-pakti-23-agustos-1939/ (erişim tarihi, 10.07.2023).

Atatürk Ansiklopedisi. Ertan, Temuçin Faik. "Sadabat Paktı", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sadabat-pakti/

Atatürk Ansiklopedisi. Haytoğlu, Ercan. "Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti ve Türkiye)", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/ bilgi/cemiyet-i-akvam-milletler-cemiyeti-ve-turkiye/ (erişim tarihi 06.06.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Kamil, İbrahim. "Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/ bilgi/ataturk-donemi-turkiye-bulgaristan-iliskileri/ (erişim tarihi 30.08.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Karabıyık, Hümeyra. "Moskova Antlaşması" https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/moskova-antlasmasi/ (erişim tarihi: 13.06.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Öztürk, Osman Metin. "Balkan Antantı", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/balkan-antanti/

Atatürk Ansiklopedisi. Okur, Mehmet. "Mondros Mütarekesi", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mondros-mutarekesi/ (erişim tarihi 03.06.2023).

Atatürk Ansiklopedisi. Öztoprak, İzzet. "Ankara İtilafnamesi", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-itilafnamesi-1921/ (erişim tarihi, 14.06.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Sönmezoğlu, Faruk. "Bağlantısızlık", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/baglantisizlik/?pdf=5202 (erişim tarihi 23.07.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Sönmezoğlu, Faruk. "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Türkiye-İngiltere İlişkileri (1919-1938)",

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mustafa-kemal-ataturk-doneminde-turkiye-ingiltere-iliskileri-1919-1938/ (erişim tarihi 09.07.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Sönmezoğlu, Faruk. "Türk İngiliz İlişkileri" https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mustafa-kemal-ataturk-doneminde-turkiye-ingiltere-iliskileri-1919-1938/

Atatürk Ansiklopedisi, Şimşir, Bilal. "Kars Antlaşması", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kars-antlasmasi/?pdf=3542 (erişim tarihi 14.06.2023).

Atatürk Ansiklopedisi. Taşkıran, Cemalettin. "Paris Barış Konferansı", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1919-paris-baris-konferansi/ (erişim tarihi 05.06.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Temel, Mehmet ve Yasemin Doğaner. "27 Mayıs 1960 Darbesi", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/27-mayis-1960-darbesi/?pdf=5463 (erişim tarihi, s. 05.09.2023)

Atatürk Ansiklopedisi. Umar, Ömer Osman. "Bağdat Paktı", https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/bagdat-pakti/?pdf=5122 (erişim tarihi 21.07.2023)

İslam Ansiklopedisi. Eraslan, Cezmi. "Mudanya Mütarekesi", 30 cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.

İslam Ansiklopedisi, Soysal, İsmail, "Montrö Boğazlar Sözleşmesi", 30 cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.

İslam Ansiklopedisi, Karakoç, Ercan. "Süleyman Sami Demirel", https://islamansiklopedisi.org.tr/demirel-suleyman-sami (erişim tarihi 08.08.2023) (gözden geçirilmiş 2. basım) EK-1. cildi, 2020.

İslam Ansiklopedisi. Öztürk, Cemil. "Mondros Mütarekesi Maddesi", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, https://islamansiklopedisi. org.tr/mondros-mutarekesi (erişim tarihi 21.09.2023)

Türkler Ansiklopedisi. Çalık, Ramazan. "Türk Alman İlişkileri (1923-1945)" 16. cilt, 2002.